

1978

ajaja kirjuri

5

Toimetuse ja talituse:

A J A K I R I

2661 Kingston Rd.
SCARBORO, Ont.
M1M 1M3 CANADA

Esindus Skandinaavias:

Enno Klaar
Grindsgatan 52, I
S - 116 57 STOCKHOLM
Tel. 08 - 42 45 59

(Aastatellimine: rkr. 50,
postgiro nr. 12 77 47-4
Stockholm.)

Esindus Austraalias:

Tiia Raudma
68 Albert St.
REVESBY, NSW 2212
Tel. 778069

(Aastatellimine: A\$ 9.-)

Nr. 5 (17) toimetanud:

Vello Salo (tegevtoimetaja,
tel. (416) 265 - 2458)

Vello Soots
Henno Sillaste
Heino Jõe
Käbi Loka
Lembitu Ristsoo

Tiit Telmet (kujundus)
Tõnu Mägi (talitus)

Aastatellimine (6 numbrit): \$ 10.-
(Selles hinnas ka õhupostiga
saamine ülemeremaadesse)

- 1 Eesti ideoloogia
- 2 Veel vastutustundest (Lugeja veerg)
- 3 300.000 - kuhu? (Toimetaja veerg)
- 4 Kolm tallinlast „Tartus“ / R. Antik
- 6 „Linnutee tuuled“ / (Lennart Meri)
- 10 Maarjaheina kõrreke / Rummo-Maimets
- 12 Rahvuslik müüt ja šovinism / T. Miljan
- 16 Liivimaa ca. 1582 / Vello Salo
- 17 Muusik Buccius? / Vello Helk
- 21 Veel „Kalevipoja“ levikust / P. Reets
- 24 Jatsitame! / Enn Loo
- 26 Rahvuspropaganda Ameerikas a. 1949
- 28 A Case Study / Toivo Raun
- 30 Kas juutide kuningas või Jumal? / P. Sivers
- 32 Näod / KLENK 78
- 33 Mida noortele? / Vello Salo
- 35 Venemaa venelastele?
- 36 Teateid: KLENK 78

Raamaturiiul

Eelmise numbri *Ajurajus* (AK 4:23) vilksatas järjekordselt küsimus, millest on sageli olnud juttu mü aja- ja kultuuriloo loengutel, veel rohkem aga tulevikuperspektiivide arutamisel. Seal on küsimus pandud lauale asjaliku selgusega: 1) kas meil on oma eesti ideoloogia? 2) mis see on?

Asja arutasid juba Hurt, Jakobson jt. sõna- ja sulemehed. Nende ideed kandusid rahva sekka juba ammu enne poliitiliste parteide sündi ning väljendusid talude päriseks ostmises, seltside asutamises jms. Nii rakendus ideoloogia tegelikkuses.

Mis on meie eesti ideoloogia tänapäeva keerulistes oludes?

Rahuldavat vastust pole tänini tulnud Välis-Eesti poliitikuilt, kes igal maal moodustavad „eesti parlamente“ ning loevad iga-suguseid ideoloogilisi küsimusi oma asjaks. Enamus neist näib elavat nn. vaikiva ajastu rahvustervikluse vaimus ning nende „ideoloogiline tegevus“ seisneb kaasmaalaste valvamises – s.t. aktsioonis ajakohase eesti ideoloogia tekkimise vastu.

Kodumaal samastab autoriteetne *ENE* rahvusluse natsionalismiga, mis olevat *proletaarsele internatsionalismile vastandlik ideoloogia*. Kuna *ENE* ainult kahedimensiooniline maailm ei taha tunnustada mingit „kolmandat võimalust“, ähvardab eesti ideoloogiaga tegelejat konflikt riigivõimuga. Käimasolev vene natsionalismi uuestisünd (vt. lk. 35j) komplitseerib asja veelgi.

Rein Taagepera *30 aasta plaan* on üks Välis-Eesti tähelepanuväärsemaid saavutusi sellel alal. Suhtumine sellesse ühe mehe ideoloogilisse plaani ning selle autorisse näitab, kui allergilised ollakse neis küsimustes nii kodumaal kui väljas.

Kust on meil oodata eesti ideoloogia kujunemist tulevikus?

Aadress on antud küllalt täpselt. Neilt eestlastelt, kes

- on kiindunud oma maa ja rahva saatusse;
- omavad vajaliku kultuurilise ja poliitilise tagapõhja;
- suudavad end vabastada eestlusele võõra kammitsast ja
- oskavad-julgevad tuua oma avastused avalikkuse ette.

Selleks on praegu eeldusi metsaülikoolide liikumises osalejail mitmel mandril. Seisku siis eesti ideoloogia meie lähema tuleviku vestluste, arutluste ja vaidluste tulipunktis.

Vastuseks L.K-le (AK 4/78:2)

Kirjutises *Eestlusega või eestluseta?* (AK 1/78:18jj) esitasin väite, et „eestlaskonda kuulumise küsimuses kasutatakse tihti puudulikke [s.o. nõrgalt kehtivaid] lähtekohti.“ (Rõhutav kursiiv puudus originaalis.) Tõin mõningaid näiteid, nii positiivsetest kui ka negatiivsetest lähtekohtadest, alates mõlemal juhul nõrgalt kehtivate väidetega.

L.K. arvates peaks „olema motiiviks number üks ... rahvuslik vastutustunne“. Sellel kohal (number üks) kuuluks see nõrgalt kehtivate motiivide hulka ja seda L.K. kindlasti ei mõtle (mu loetelu algab ju nõrkade motiividega).

L.K. ei poolda, et meid motiveeriks vahetult isiklikku ellu kuuluvad põhjused. Selliseid põhjusi aga väljendavadki mitmed mu nõrga kehtivusega motiivide näited. Kus näeb ta vastuolu?

Tõin lihtsaid näiteid. Rahvusliku vastutustunde küsimus pole nii lihtne, et seda saaks muude asjade hulgas paaril leheküljel käsitleda. Näiteks küsimus: mis motiveerib rahvuslikku vastutustunnet, mis tekitab sellist *tunnet*? Tunded on ise teatud teguritest põhjustatud, seega on nad lõpptulemused või vähemalt vahetulemused, mitte algmotiivid.

Teataval määral ma siiski puudutasin kohusetunde küsimust (seotud vastutustunde mõistega) A. 4) all, seoses vanemate soovide respektseerimisega noorte poolt.

Seega: ma ei unustanud; ei loe vastutustunnet sellega tähtsuse-
tuks, et see antud seoses ei tulnud kõne alla; ei usu ka, et
L.K. end tõesti naiivseks peab või et minu kirjutis – tähele-
panelikul lugemisel – talle selleks põhjust peaks andma.

Walter Rand, New York, N.Y.

Kolmsada tuhat dollarit on olnud Toronto eesti lehtede kõneaineks mitu korda. On tehtud ettepanek selle summa kogumiseks, et asutada Torontosse eesti kunstimuuseum, on vaieldud selle ettepaneku poolt ja vastu. Lühidalt mainiti sel sügisel, et ungari rahvusgrupp Kanadas on pannud välja sellesama summa ungari keele õppetooli loomiseks Toronto Ülikooli juurde, kusjuures Ontario valitsus lisas ungarlaste initsiatiivile omalt poolt sama suure summa. Ning lõpuks vilksatas lehtedes veel teade kaasmaalasest, kes pärandas sellesama summa oma kodumaal asuvale sugulasele — kes sai sellest kätte *kolm* tuhat.

Viimatimainit episood näitab selgesti, et Kanada eestlastel on raha — kuid ka seda, et sellega ei osata realistlikult asju ajada. Kui me aga tõsiselt tahksime, poleks raske saada kokku suuremaidki summasid.

Kuidas oleks lugu eesti keele õppetooli asutamisega Toronto Ülikooli juurde? Ungarlaste algatus peaks meid mõtlema panema. Kas see samm ei oleks meie rahvusgrupi seisukohast olulisem ja tähtsam kui kunstirahva toetamine? (Küsimus ei seisa ilmselt selles, kas meie oma kunstimuuseum oleks *soovitav*, vaid mis oleks praeguses olukorras *pakilistem* ülesanne.)

Eesti vanemate lapsi õpib Toronto kõrgemates õppeasutustes praegu sadu. Kolm viimast aastat on osavõtt ülikooli juures korraldatud õhtukursustest näidanud, et noortel ei puudu huvi vanemate keele omandamise vastu. Seda isegi siis, kui õppimisvaeva eest ei saa nn. krediitpunkte. Korralise õppetooli loomisel tohiks huvi eesti keele õppimise vastu ainult kasvada, sest siis saaksid üliõpilased oma töö eest ka arvestuspunkte.

Vanema generatsiooni hulgas on kurtmine nooremate keeleoskuse üle niihästi kui üldine. Sageli kuuleme ka väidet, et rahvusgrupi püsimise eeltingimustest tähtsaim on ikkagi eesti keele oskus. Kuid mida oleme ära teinud olukorra muutmiseks?

Ungarlaste initsiatiiv näitab, et eesti keele õppetooli loomine — mille *vajalikkuses* ei kahtle vist ükski eestlane Torontos — on praegu praktiliselt *võimalik*. On eestlasi, kes suudaksid vajaliku summa üksinda välja panna (ja miks mitte selle eest ka loodavale instituudile oma nime panna — see oleks igati vääri-line mälestussammas!)

Jah: miks mitte asutada eesti keele õppetool Torontosse?

Richard
Antik

Eestis on loominguline graafiline kunst olnud kõrgel järjel ning jätkub ka nüüdses Eestis. Hea pildi võis saada kolme graafiku – Vive Tolli, Concordia Klari ja Peeter Ulase saavutistest, mis esitati 14. novembril ühe-öhtu-väljapanekuina Tartu College'i saalis. Näitus ei olnud küll kunstnike eneste poolt valitud või kaasatöödud töödest, vaid juhuslik, Toronto eestlaste kodudes leiduvaist ja laenatud eksponaatidest. Juhuslikkudest hea näitus, see kinnitab ise juba saavutiste taset. Näitus toimus Metsaülikooli poolt korraldatuna ning märgatav osa töist tuli arhitekt Henno Sillaste kodust.

Traditsiooniline must-valge graafika on üha taganemas ja ruumi andmas värvilisele. Tehnika suures ülekaalus vernis mou (pehme-lakk), osaliselt lisandatud teisi tehnilisi võtteid ja viimistlusi. Üldpildina – näitussaali sisenedes – tundus nagu olnuksid väljapanekud vaid ühelt kunstnikult. Seda muljet võis sugereerida tööde enam-vähem ühtlane formaat (enamikus suuremõõtmelised) ja diskreetne värvikäsitus, ent ometi kolmelt kunstnikult, erineva motiivistiku, omalaadse viimistluse ja sisseelamisega.

Võis kogeda, et praegugi Eestis kunstis elab edasi Pallase kooli vaimsus. Ehkki esinejad kõik nooremast põlvkonnast (sündinud kahekümnendate lõpul ja kolmekümnendate keskel), on nende õpetajaiks olnud paljud Pallase koolist. Kõigil esinejail on selja taga Tallinnas asuv Kunstiinstituut.

Neist 1953.a. lõpetaja, nüüd juba veerandsaja-aastase kunstnikustaaziga Vive Tolli on tuntuim oma illustratsioonide ja ise-seisva loominguga. Temalt on teada illustratsioonid Anna Haava luuletuskogule *Nõmmelill*, August Annisti eeposele *Lauluema Mari*, Fr. Tuglase miniatuuridele *Muutlik vikerkaar* j.t., millest olid esitatud mõned. See tundelaadi temaatika on taandunud, eriti pärast 1970.aastat, kindlailmelisema, sümboolsema väljenduslaadi eest. Näitusel, millel üldse ligi 60 tööd, olid pooled Tolli omi, milles esitatud need mõlemad stiilid ja temaatika. Kõige selgemalt vahest tuleb kunstnik esile oma sarjas *Kalendripäevad*. Igal päeval on oma lugu, mis pildi aluseks – legendid, folkloor, kombed ja muinasmaailm, mida ta on põhjalikult uurinud, mille ainestikku sisse elanud. Tõstaksin esile *Paastu-maarjapäeva* ja *Madisepäeva*.

metsaülikooli kunstinäitus
eesti graafikat toronto erakogudest
concordia klar
vive tolli
peeter ulas

kohtumine eestist siinviibivate kunstnikega
pakume veini ja kohvi

teisipäeval 14. novembril, 1978, tartu college'is
kell 19-22, vestlust omaloomingust kell 20
sissepääs \$3 õpilased ja pensionärid \$2

Teine naiskunstnik, Concordia Klar, oli esindatud 12 tööga. Tema magi on sukeldunud rahvateadusse, välja tuues aardeid, neid põimides oma loomingusse. Tema pildi temaatika aluseks on aga vana ainealine kultuur-etnograafia. Etnograafiline moment ei ole rõhutatud ega ka mitte ornament pinnaline, vaid ruumilises vormis. Elava juuresolek figuraalse kujutusega on oskuslikult lahendatud, sõltuvusse viidud ornamendiga. Tööd baseeruvad nägemismeelel. Klaril on looduse-impulsse ja ruumilist sujuvust.

Peeter Ulas, Tallinna Pedagoogilise Instituudi õppejõud 1973. aastast alates, esines 16 tööga. Tema temaatika on vabalt valitud. Motiiv igal juhul on aluseks, loodusmulje tugev, esinevad kindlad graafilised vormid. Varasemad *Pilved taluõuel* ja *Soojärvi* on maalilised. Hilisemad tööd on vaospeetud struktuurid ja heas koloriiditunnetuses loovad hea piltlikkuse. Kahele naiskunstnikule omane muinsuskomponent ei tule Ulase juures esile, küll esineb temagi teostes struktuuraalse jms. juures sümbolset ja poetilist, maastikes koguni tugevasti. Omane on kõigile sisseelamine ainesse, stiimul, värvivormi taju ja tehniliselt kõrge viimistlus.

„LINNUTEE TUULED”

Eesti rahvapärimeste, mütoloogia ja minevikuvahvuse põlde on Ärkamissajandist saadik usinasti küntud – *Kalevipoeg*, „sumeri suurus” ja „Aestii ajatus”, *Läänemere isandad* ja *Ümera jõed*. Risti ja rästi, nagu poleks seal enam uuteks vagudeks ruumi. Sisu salasõna on aga ikka veel saamata. See on kuskil Antero Vibuse kõhus, püstkoja samba ja Põhjanaela projektsioonil või nõiatrummi membraani värinas. Nüüd näib, et kasetohule kirjutatud juhised salasõna juurde on Lennart Mere matkamärsis. *Hõbevalge* veetee on uus künnivagu vanadel vetel. *Veelinnu* rahvaga raputas ta magajaid, *Linnutee tuultega* tuulutab tuba.

Sellepärast on huvitav kuulda, mida pajatab Meri ise oma hiljutivalmind filmi saamisloost. Toome järgnevalt autori vastused viiele küsimusele *Linnutee tuulte* tegemise kohta.

1. FILMIMISE AEG, PAIGAD, AINESTIK JA FILMIJAD?

Film on meie esimene rahvusvaheline koostöö, osanikeks stuudio „Tallinnfilm“, Soome „Mainos-TV“ ja Ungari televisioon. Alustasime 1976. a. oktoobris ja lõpetasime nüüdsama. Ainestikuks on uurali rahvaste kultuuripärand. Uurali keelkonda kuuluvad soome-ugrilased ja samojeedid, kokku ligi kolmkümmend hõimu. Kümne aasta eest filmisime *Veelinnurahvas* neenetseid Jäämere ääres, hante (teise nimetusega ostjakeid) Obi ja Jenissei alamjooksude vahel, komisid (ehk sürjalasi) Uurali jalamil, marilasi (tseremisse) Volga lisajõe Vjatka suudmealal ning karjalasi Ylä-Kuittijärve kaunil kaldal, kus omal ajal Lönnrot rändas ja praegugi veel Kalevala-runosid mäletatakse.

Uut filmi võiks pidada eelmise jätkuks. Nüüd filmisime Pohjanmaan läänis soomlasi, Äänisjärvest lõuna pool vepslasi, Narva ja Leningradi vahel vadjalasi, Petseri kandis setusid, Volga idakaldal ersa-mordvalasi, Uurali ja Obi vahel Sosva ääres manse (voguleid), Ida-Ungaris madjareid, Soome Käsivarre-Lapis saamelasi, Euraasia põhjapoolseimal poolsaarel Taimõril nganassaane (Avami samojeede) ning Muhus ja Saaremaal eestlasi.

Rändasime ligi 100.000 kilomeetrit, väntasime 12.500 meetrit negatiivi, salvestasime ligi 30 tundi rahvalaule, saime 50-minutilise filmi. Teadusliku väärtusega filmijäägid andsime lepingu põhjal üle soome kolleegidele.

Kaamerameesteks Rein Maran ja teine operaator Enn Putnik, heliinseneriks Enn Säde, ise olin stsenaariumi autor ja režissöör, vähemalt paberite järgi. Aga ma ei ole filmimees. Olen reisija, pealtvaataja, pealtkuulaja.

2. „LINNUTEE TUULED“ – MILLEST NIISUGUNE ASTRONOOMILINE NIMI?

Mitte astronoomiline, vaid mütoloogiline! Galaktika ehk indoeurooplaste Piimatee (*Milky Way, Milchstraße, Mletšnõi put*) oli meie esivanematele hingelindude tee, mis viis siinsest maailmast „tollesse ilma“, ajalisest ajatusse, minevikust tulevikku, kaduvikust igavikku. Niisiis ürgvana võimas poetiline kujund, liigutav usk, kumav lootus mõttetusele vastu seada mõte, sillakaar üle aja murestava voolu, side. Side ja teade.

3. KES NIISUGUST TEADET VAJAB?

Sina ise, kui Sa niiviisi küsid. Identiteet: me pole mitte aine, mis on jääv, vaid kujundid, mis end säilitavad. Elu ei ole üksnes lakkamatu uuenemine. Niisama oluline on ka elu tunnuste pidev säilitamine. Bioloogilisel tasandil tulevad sellega toime meie geenid, sotsiaalsel tasandil tuleb sellega märksa halvemini toime meie kultuur. Miks? Sellele on raske lühidalt vastata. Vahest niipalju: joovastus teaduse arengust ja naiivne usk progressi, mida kutsutakse ka nõrkade veendumuseks, on massmeediumite ajal muutunud joobumuseks. Me ei oska enam piiri tõmmata teaduse ja kultuuri vahele.

Ometi on niisugune piir olemas. Geotsentriline hüpotees või alkeemilised vormelid ei ringle enam teaduslikus maailmapildis, sest nad on vananenud ja kõrvale heidetud. Kalevala runod või mansi karutantsud on vahest vanemadki, kuid mitte vananenud. Nad sisaldavad meie jaoks olulist teadet, mis sest, et raskesti loetavat.

Niisiis on kultuur kumulatiivne ja teadus seda ei ole. Kultuur on ühtne, idanema pandud niihästi eelmisel sajandil kui üleelmisel aastatuhandel. Eesti luuletaja, kellele oli antud palju aega mõtlemiseks ja vähe kirjutamiseks, on seda minust täpsemalt sõnastanud:

*Aeg, mis on tekkinud, enam ei haju,
kui seda jäävust ka meeled ei taju.*

Minu kujutlust mööda on kultuur nagu muld: ta elab, kasvab, kogub rammu, kuid ei sure. Ta kasvatab. Muu hulgas kasvatab ta ka teadust.

4. KAS VÕIB SINU ARVATES KÕNELDA MINGIST SOOME-UGRI KULTUURIST?

Oleneb sellest, kas vaatame kultuuri läbi teleskoobi või mikroskoobi. Kui sõandame kõnelda Lääne-Euroopa, Lähis-Ida või Aafrika kultuurist, võime veelgi suurema õigusega kõnelda Euraasia metsavööndi vanimate asukate kultuurist. Täpsemal vaatamisel näeksime iraani, germaani, balti ja slaavi mõjustusi ning mõistaksime, et ei saa keemiku kombel destilleerida mingit ürgpuhast soome-ugri kultuuri steriilsesse katseklaasi juba sel põhjusel, et niisugust abstraktsiooni pole kunagi olemas olnud.

Mõjustus ehk kultuurikontakt ehk informatsioonivahetus on aga alati kahepoolne, selles ei saa eraldada rääkijat kuulajast. Või on küsimuse rõhk hoopis mujal: kas olemegi kultuurirahvas olnud, jälgi jätnud, ajalugu teinud?

Võiksin vastata, et oleme olnud kõige põhjapoolsemad teravilja-kasvatajad maailmas. Aga kui Sa nüüd küsid, kas seda on vähe või palju, jääksin küll vastuse võlgu, sest kultuuriajalugu pole olümpiastaadion, kus tuleks mõõta, kaaluda, aega võtta ja mehi-naisi ritta seada.

Võiksin ehk lohutuseks lisada, et haritud viljapõld on väga kaunis. Jah, see ei kõla just efektselt, ometi on meie esimesed põllud Põhja-Euraasiat dramaatilisemalt mõjutanud kui Cannae lahing. Pealegi oli Cannaes ka kaotaja pool. Võibolla tasuks ajapiire laiendada: Rooma riigi aegu oli Lääne-Euroopa „arengumaa“; aga sumerite aegu oli Rooma „arengumaa“. Inimkultuuri üldisel taustal on need ajalõigud naeruväärselt lühikesed. See peaks meid manitsema ettevaatusele oma praeguste hinnangute suhtes: kipume üle tähtsustama olevikku, teda välja rebima aja üldisest voolust, nii minevikust kui tulevikust.

5. KAS MEIL ON KOHUSTUSI KULTUURI SUHTES?

Kaitseme mulda erosiooni eest, kaitskem kultuuri massikultuuri eest. Ma ei usu, et kultuuri saaks toota tehastes otsekui suurtes inkubaatorites. Pigem arvan, et kultuuri on kutsutud looma ja kaitsma iga inimene eraldi ja kõik isekeelselt koos. Arvan ka seda, et kultuur sünnib mitte ülejääkidest, vaid sisemisest vajadusest, mitte rasvast, vaid musklist. Täna filmis näete inimesi, kes on ühtaegu kultuuri loojad ja kultuuri tarbijad. Massikultuuri agressiivsel ajal pean nende eeskujude ja lihtsaid elutõdesid eriti väärtuslikuks. Need ei sisalda retsepte. Lahendusi peame ise leidma. Loodan, et mineviku-nostalgia asemel äratavad nad meis igatsust harmoonilise inimese ja inimväärse ühiskonna järele.

Tallinnas 20.9.1978

MAARJAHEINA KÖRREKE

Paul-Eerik Rummo sõnadele 10

ILO-KATRYN MAIMETS

LÄ-BI PEO MUL VÕDLAB PUU E-GA A-JA
PIN-DE NÕTKUN Ü-LE HAL-JA JÕE
JÕE MIS TUL-VIL LIN-DE NÕTKUN Ü-LE
HAL-JA JÕE HAAR-JA - HEI-NA KÕR-RE-KE
TUKSU-MAS MUL HAMBUS EI NEED LIN-NUD
PELGA MIND ÜKS VAID LENDU EH- MUS
VASTU OI-ME PAH - VAS MUL TE-MA RAS-KE
PEH - MUS VASTU OI-ME PAH - VAS MUL
MEE - NU-MUS ET O-LEN TOO KES NEID ÜKS-PÄEV AM -
BUS VI-BUD AMMU NÜR - KA JÄÄND
LÕTVUND NENDE SOO- LED AGA ÜKS SU MEE -
LES PE-AB JA SU UP - PUND NÕO- LED

A-GA ÜKS SU MEE - LES PEAB TIH-VA-SULED
 AH-MI TÄIS KUI SU JOOK-SU KUU - LEB
 NÕTKUN Ü-LE HAL-JA JÕE TAGA SUL-GI
 SA-JAB LÄBI PEO MUL VOO-LAB PUU
 A-JA PIN-DE A-JAB LÄ-BI PEO MUL
 VOOLAB PUU MAAR-JA-HEI-NA KÕR-RE-KE
 LÕDI-SEB MU HUU - LEL

läbi peo mul voolab puu
 ega aja pinde
 nõtkun üle halja jõe
 jõe mis tulvil linde

nõtkun üle halja jõe
 maarjaheina kõrreke
 tuksumas mul hambus

ei need linnud pelga mind
 üks vaid lendu ehmus
 vastu oime pahvas mul
 tema raske pehmus

vastu oime pahvas mul
 meenumus et olen too
 kes neid ükspäev ambus

vibud ammu nurka jäänd
 lõtvund nende sooled
 aga üks su meeles peab
 ja su uppund nooled

aga üks su meeles peab
 tiivasuled ähmi täis
 kui su jooksu kuuleb

nõtkun üle halja jõe
 taga sulgi sajab
 läbi peo mul voolab puu
 ajapinde ajab

läbi peo mul voolab puu
 maarjaheina kõrreke
 lõdiseb mu huulel

Maarjahein (imerohi, heinaema; *Anthoxanthum odoratum*) annab selle omajale linnukeele oskuse jaaavab talle kõik üksed-vära-
 vad, ka peidetud maa-alusesse maailma.

Korp. „Rotalia“ 65. aastapäeval Torontos peetud ettekanne

Toivo
Miljan

Aastal 1882 pidas Ernest Renan Sorbonne'i ülikoolis loengu, mille tiitliks oli küsimus „Qu'est-ce qu'une nation?“ (Mis on rahvus?) Tunniajalise ettekande lõpul vastas ta küsimusele sagelitsiteerit lühikese lausega: „Rahvus pole ei keele- ega etniline grupp, vaid koosneb ajalooliste suurtegede minevikust ja tuleviku suurtegede tegemise ootusest-lootusest.“

Seega ei olnud vastuse rõhk asetatud mitte *faktidele*, vaid hoopis *mitoloogiale*. Mitte faktile, et räägitakse sama keelt, et on olemas veresugulus, et elatakse samal territooriumil, vaid müütidele ja sümbolitele. Kunagi saatis rahvas korda suurteo – näiteks Jüriöö mäss; kunagi oli tal suur kuningas – „Kuningas Päike“ (*Roi Soleil*), „Karl Suur“ (sakslastele *Karl der Große*, prantslastele *Charlemagne*).

Teiste sõnadega: ei ole tähtis, et ajalooline müüt oleks täpselt „õige“ või koguni ainult ühe rahva omandus. Piisab sellest, et antud ajal rahvas võtab müüdi omaks omaenda iseäralikkuse tunnusemärgina.

Seega on ajaloo-müütidel ankruga võrreldav roll. Ent sellest ei piisa elujõu andmiseks rahvale: peab olema ka tulevik. Ilma tulevikuta oleks olevik ainult mineviku jäänus, ilus mälestus, möödunu apoloogia, aga jõuetu, dünaamikata, sihitu. Sest rahval – nagu igal inimorganisatsioonil – on vaja teleoloogiat, millele osutub oluliseks *sicht*. Tulevik on see, mis annab olevikule sisu ja mõtet, jõudu; see, mis aitab rakendada oleviku probleeme ja võimalusi on tulevikust olenev teleoloogia. Lühidalt: tulevik on oleviku pant, olgugi et meil öeldakse ka vastupidi.

Niisiis tähendavad Ernest Renani sõnad filosoofiliselt vaadatu-na, et rahvas on lihaks saanud idee olevikus, mille ankruks on ajalooline müüt ja eesmärgiks kuldse tuleviku müüt.

Kõige selgem näide Renani rahvuse-ideest ja selle müütidest-sümbolitest tänapäeval on Ameerika Ühendriigid. Näiteks kõik meie, kes oleme üles kasvanud Põhja-Ameerikas, tunneme üht ameeriklastele põhilist müüti George Washingtonist ja kirsipuust. Kui ta oli lapsena kirsipuu maha raiunud, ei olnud ta lihtsalt moraalselt võimeline valetama: „G. W. could not tell a lie.“

See alusmüüt on ilmselt ja kindlalt liidetud müüdiga, et Ameerika poliitiline ja moraalne tuum on puhas nagu Valge Maja Washingtonis, mille sümbolne valge värv ei piirdu kaugeltki välisestega: maja omanikud – Ameerika rahvas – näeb end juhitud moraalse valguse ja täiuslikkusega, mis on selle rahva sisemiste tõekspidamiste ja iseteadvuse peegelduseks väljaspoolgi.

Meie kui mitte-ameeriklaste silmis on mõlemad sümbolid mingid pool-valelikud müüdid, millede tõde peitub ainult lootuses, et väline valgus kuidagi ka sisemusele valgust annab. Aga faktid ei loe: mis loeb, on müüt. Ja selles Esimese Presidendi lapsepõlve-muinasjutus ankurdatud valguse-müüdis sisaldubki kuldse tuleviku eesmärk ja suurus, milles seisneb ameeriklaste arvates Ameerika missioon läänemaaailma (ja sellega kogu maailma!) tsivilisatsioonis: nn. Ameerika tulevik (*American Destiny*), mis pole midagi muud kui maapealse paradiisi loomine.

Ettekujutus sellest missioonist on Ameerikale andnud tema ajalooliselt tõestatud moraalsuse ja tegelikkuse. Selle omapära, selle iseäraliku tuleviku-paradiisi-usu säilitamine nõuab iga-päevast meeldetuletamist ja kasutamist. Sellest siis põhimüütide ja tuleviku-müütide õpetamine koolides, sellest ka samade müütide kasutamine poliitilises võitluses välisriikidega või erakondade üksteise materdamisel sisepoliitikas. Sellepärast ka president Carteri pidulik saabumine Valgesse Majja. Kõik see on Ameerika rahvuse ideoloogia, mis hoiab teda alles ja elus.

Muide: Ameerika ei ole kaugeltki ainuke rahvas, kes kasutab seda Renani lihtsat vormelit. Prantsusmaa näiteks ehitab ikka veel oma tuleviku suurust mineviku põhjale: kuhu iganes Prantsusmaal lähed, leiad mälestusi Napoleonist.

Sama kehtib Idas: Hiinal on sama tsiviliseerumise-rahvusideoloogia tänapäeval, mis valitses viimase Ming-dünastia ajal. Marxi ja Mao õpetused ei muuda siin midagi. Suurvenes leiame tänapäeval sama suure vene rahvuse ülistamise ideoloogia, mis tsaariaja viimasel sajandil ähvardas muid slaavlasti; leiame ka sama rahvuslik-ekspansionistliku missiooni, mis oli juba ammu ähvarduseks ka Kaug-Idale. Marksism-leninism pole teinud muud kui andnud vene rahva suure kuldse tuleviku müüdile uue idea-

listliku varjundi, mille järgi looduses kõik on seatud otstarbekohaselt ja arenemine toimub ettenähtud eesmärgi suunas. Nii et olevik on vahend, mille abil ülikõlbeline vene rahvas astub kuldmesse tulevikku – peaaegu automaatselt, kui ta aga oma ideoloogiat õieti jälgib.

Pidagem meeles, et *faktid ei loe*: ei loe see, mida väljaspoolseisja usub, arvab või arvustab. Mis loeb on see, et *rahvas* oma rahvusideoloogiat tõeks peab. Ka ei loe *kuidas* need tõeks pidamised on tekkinud ja rahva omaks saanud – kas pealesurumiseega fašistlikult või kommunistlikult või kapitalistlikult poolt või nagu vabatahtlikult, „demokraatliku eesolemise“ taustal. Loeb ainult, et rahval *on* ühine rahvusideoloogia.

Kahjuks toob aga Renani lihtne vormel peaaegu alati esile šovinismi, marurahvusluse. Seda näeme nii Ameerikas kui ka Prantsusmaal, Hiinas või Venes. Marurahvuslus tekitab aga omakorda antagonismi teiste rahvuste seas, kellesse ta vaenulikult suhtub. Seda on teinud Saksa rahvusssotsialismi aaria tõugu „üliinimene“, Ameerika „demokraatlik“ *melting pot*, Hiina ajalooline ksenofoobia ja ka Venemaa „maailma eesrindlikema ideoloogia“ pealesurumine teistele.

Kas on šovinismi-instinkt lihtsalt tugevam kui ükskõik missugune rahvusvaheline ideoloogia? Vaadeldagem marksismi meile tuntud ilminguid, sest Saksa ja Hiina on paljudele meist vähem tuntud kui meie suur idanaaber.

Pealtnäha võiks viimatimainitu meid huvitada rohkem kui teised, sest see põrkab kokku meie oma eestluse rahvusideoloogiaga, kasvõi juba sellega, et üks kauaseid vene rahvuse eesmärke on olnud saavutada ja jäädvustada omale „aken“ Läänemerele. Kuid tegelikult huvitavad need probleemid meid ka sellepärast, et elame Kanadas, kus rahvusprobleem on samuti päevakorral. Peamine vahe on selles, et meil siin on probleem avalikul arutusel, neil seal aga põranda all, kuna ametlik ideoloogia katsub maha salata selle olemasolu, olgugi et asjata.

Marksismi tragöödia on olnud see, et ta – niipea kui ta kuskil edu saavutab ja võimule pääseb – kiirelt rahvuslikuks muutub. Iga rahvas moonutab ära Marxi internatsionaalsed vendluse-tõekspidamised, mille põhjal inimkond pidanuks ajalooliste

klassi-erihuvide struktuuri murdma ja ühtsuse saavutama. Nii pole ka N. Liidus Stalinist peale peaesmärgiks enam „uue inimese“ kasvatamine à la Marx, vaid hoopis „ühe suure sotsialistliku rahvuse“ loomine, mis räägiks ainult vene keelt. See muidugi ei saa olla vastuvõetav nendele rahvastele, kelle maa-aladel ja arvel veneluse suurt tulevikku ehitatakse.

Tekib konflikt, mitte ainult rahvaste ja rahvuslikkuste vahel, vaid ka rahvuslikkude kommunismide vahel. Nn. eurokommunismi mõiste tekkimisega viimastel aastatel on kommunismi ideoloogiline ühtlus ka tegelikult maha maetud. Vaidlus ei käi Marxi ideede ümber, vaid hoopis selle üle, kuidas nime poolest kommunistliku suurriigi ebakommunistlikest juhhipretensioonidest lahti saada.

Maailma ajaloo taustal pole ei marksistliku ideoloogia saatus ega vene šovinism erandeiks, vaid kinnitavad reeglit: Renani avastatud lihtsa vormeli rakendamine tekitab šovinismi.

Kas ja kuidas saaks aga marurahvusluse tekitatud probleemi lahendada? Sest šovinismide võistlus ja võitlus loogiliselt kas ei vii üldsegi lahenduseni või toob suuremale ja tugevamale võidu, mis aga omakorda kaua vastu ei pea: lühiajaline rahu variseb jälle kokku ja šovinismide võitlus jätkub.

Põhimõttelisi lahendusi näib olevat ainult neli.

Esiteks see kõige lihtsam-kindlam meetod: rahvas mõrvata. Kasutatud pahatihti, tänapäeval muuhulgas Ugandas, Sudaanis ja Kambodžas.

Teiseks: assimileerumine. See esineb Ameerikas nn. sulatuspoti (*melting pot*) nime all, mis lihtsalt tähendab väiksema või nõrgema rahvusgrupi liikmete ühistunde kaotamist suurema rahvusgrupi väärtuste ja tõekspidamiste ülevõtmise läbi. Teiste sõnadega: suurem rahvus „ostab ära“ väiksema ja nõrgema rahvusgrupi liikmed ükshaaval.

Kolmandaks: rahvaste eraldamine territoriaalselt (kas iseseisvate riikide või riigi osade näol, näiteks liiduriikidena). See lahendus võib õnnestuda ainult siis kui suured rahvad või riigid sellega päri on; s.t. mitte väikeriigid või -rahvad ei saa garanteerida seda lahendust, vaid ainult suured.

(Järg lk. 20)

Vello
Salo

Vatikani Salajases Arhiivis (Archivio Segreto Vaticano, Nunz. Germania 93 f. 327) leidub kaardiskits umbes aastast 1582, mille autoriks on itaallasest jesuiidipaater Antonio Possevi-
no, kes külastas tollal Eestit. Osa skitsil (vt. repro järg-
nevatel lehekülgedel) leiduvaist kohanimedest pole enam ker-
gesti loetavad, ka näitavad Possevino kirjad, et ta kirjutab
samu kohanimesid mitut moodi, näit. Derpt ja Derpato, Kerepe
ja Kirenpei, Odepe ja Odenpei, Piegiuri [l. piedžuri] ja Piet-
zuri, Plescouia ja Opskov, Venda ja Venden, Volmaria ja Vol-
mer. Toon siinkohal provisoorse kohanimede loetelu, kus ras-
keltloetavad nimed on varustatud küsimärgiga.

Addes	Felin	Lemburg	Pebalg
Adsel	Fickel	Lemsal	Pelzov
Akelis ?	Folk ?	Lenuort	Percholn
Alen ?		Ligofer	Pernau
Alscht	Goluin ?	Lode	Pieda
Armes	Gouia	Lude	Pietzuri
Ars	Hapsel	Ludzin	Pirkel
As	Hochrosenbeck		
Ascherat	Ischor	Marienburg	Rakabur
		Marienus ?	Randen
Bausch		Mitau	Reuel
Beba ?	Jammgorod	Moian	Reuenburg
Berson	Juangorod	Mukof	Riga
Brigitta	Jurgeua		Ringen
Burtnik	Jurgoburg	Neuegin	Rosen
		Neuhaus	Rosenbek
Caß ?	Kalceneu	Neumeln	Rositza
Chelmel	Karka	Neuschlos	Rugen
Colifan	Kaeleht ?	Nitau	Rugodif
Colofer	Kircholm	Novacastor	
Conkel	Kirenpei	Nouograda Wielky	Salis
Cremon	Kleinrop	Nouogradek	Schmilten
	Kokenhaus		Schuanenberg
Daunamunde	Kolk	Oberpal	Schuien
Derpt	Koporis	Odempei	Selborg
Dolen	Kreutzborg	Odoua	Selcer ?
Dunenberg		Oldenturn ?	Seguolt
	Lais	Opskov	Senenberg
Falkenau	Landanon		Serben
Fegefeuer	Leal	Padec	

Serenez	Vallek ?	<i>Fluvius:</i>	<i>Insula:</i>
Sesuegen	Venden	Bolera	Daghon ?
Somerpall	Verenberk	Duna	Hogelant
Sonsel	Vigal	Emde	Mon
Staracastar	Vilian	Embek	Nargen
Stara Pernau	Visenstein	Eres	Nule
Stara Rop	Volmer	Luga	Osel
Taruas	Volodimar	Neue	Run
Tesan	Vxkol	Sesne ?	Wormeze
Tirsen	Wliech	Troidera	
Toleborg	Yreka ?	(<i>Järv:</i>)	
Treiden			
Tricat		Pebis	

MUUSIK BUCCIUS ?

Vello
Helk

Hiljuti avaldas *Keel ja Kirjandus* (9/78:549) V. Jurkštas'e lühiaartikli *Wilhelm Bucciuse muusikuna Zygmunt III õukonnas*.

Pean ütleva, et jesuiitide ordu keskarhiivi andmed ei sisalda vähimatki viidet sellele, et W.B. (kes oli Tartu Kolleegeiumis 1614-21) oleks olnud helilooja ja instrumentalist. Ei ole ka mõeldav, et ta pärast jesuiitide novitsiaati astumist a. 1602 oleks olnud kuninga õuekapellis, tema pärastised kohad ja ametid on ju täpselt teada. A. 1603 õppis ta retoorika-klassis Polotskis, mis tähendab, et ta pidi enne seda olema käinud mõned aastad gümnaasiumi alamas astmes, arvatavasti samuti jesuiitide juures. Sel ordul oli kombeks oma aruannetes mainida erilisi oskusi või talente, aga tema kohta seisab ainult *aptus ad studia* (1602) ja *valet ad conversandum* (1625). Nekroloogis leiavad esiletõstmist tema *opuscula* eesti keeles, seal oleks ka tema muusikaharrastust märgitud. Õuekapellis sai ta olla ainult poisikesena. 1601-3 on küsitavad eestikeelsete kirikulaulude viisistamise ajana, ka kuna W.B. viibis siis noviitsina Polotskis ja Nieswiescis. Siin võib olla tegemist nime juhuliku kokkusattumisega. Tuleb tutvuda Siarczynski teose allikatega.

Et see lahendus aga harva efektiivne on, tuleb suurte riikide huvipuudusest väikerahvaste saatuse vastu. Nii näiteks ei kaitse N.Liidu rahvusnimetustega territoriaaljaotused väikerahvaid venestamise vastu, Nigeeria ei lasknud vabaks Biafrat; Suur-Kanada ei ole huvitatud Quebeci iseseisvusest ega Prantsusmaa Korsika enesemääramisõigusest, või Hispaania omaette osariigi loomisest baskidele.

Neljandaks: kultuurautonoomia (nagu see oli kunagi rakendatud Eesti Vabariigis). See aga vajab väga tolerantsset ühiskondlike väärtuste ühist jagamist, nii et suurem ühiskond uulgeb lubada väiksematele osadele teatud kultuurikandvaid eesmärke.

Et kultuurautonoomiat ei ole peale Eesti ja Läti kuskil rakendatud (olguigi et idee pärineb sajandi alguse Austria-Ungari impeeriumist), tõendab et ainult väikestel rahvustel võib esineda sellist ühistunnet, mis ei karda selle lõhkumist veelgi väiksemate rahvuste poolt.

Mida see aga ütleb meile, Rotalustele, kes oleme ka kõik eestlased?

Võiksime teha kaks huvitavalt erinevat järeldust. Esiteks, et eestlus kodumaal on tugeva assimileerumis-surve all. Sellega on tal aga meie suhtes suur eelis, sest kõigepealt ergutab surve inimest automaatselt survele vastu panema, teiseks pole eestlased kaugeltki mitte ainukesed selles olukorras: kõigi mittevene rahvaste käsi N.Liidus käib samuti. Veel enam: kodu-eestlastel on palju ühist terve hulga rahvastega üle kogu maailma, näiteks isegi prantslasest kanadalastega Quebecis. Olla osaks niisuguses globaalses ühiskondlik-poliitilises konfliktis annab rahvuslikule vastupanule hingelist jõudu ka kõige suuremate ohtude puhul.

Teine järeldus on kahjuks negatiivsem: eestlus välismaal ei ole mingisuguse nähtava surve all. Eesti rahva osad Rootsis, Ameerikas, Kanadas ja mujal nn. vabas maailmas on selle tõttu kadumas vabatahtliku assimileerumise läbi. Meid „ostetakse ära“ suurema (Rootsi, Ameerika, Kanada jne.) rahvuse poolt. Muidugi on see demokraatias normaalne nähe, et inimene valib ise, aga vaevalt tal selles asjas muud valikut jääbki.

Siiski saame eesti rahva osadele pikemat eluiga anda sellega, et me ei lase end ise nakatada šovinismist, marurahvuslusest, mis eemaldaks rahvusgrupist ka neid, kes ei ole veel „ära ostetud“. Võiksime silmas pidada kultuurautonoomia-ideaali, et isik võib ja saab võtta osa kahe rahvuse elust, võib näiteks omaks võtta Ameerika rahvuse ühiseid tõekspidamisi ja väärtusi ning ennast ameeriklaseks nimetada. Aga samuti võib ta samal ajal eesti rahvusgrupiga liituda ning selle tõekspidamisi ja väärtusi omaks pidada. Muidugi nõuab see Renani lihtsa vormeli komplekssemaks muutmist ja šovinismi hülgamist, kõigepealt väikerahva enese poolt. Ilma selleta aga eesti rahva väliskild kaoks, kuna ajalooline rahvatuum kodumaal püsib edasi ka ilma välismaail oleva osa abita.

VEEL „KALEVIPOJA“ LEVIKUST

Paul
Reets

Kuigi nüüd enam *tohutust* kiirusest juttugi ei saa olla, tuleb sellest siiski juttu teha. Asjalikult õige viide *Kalevipoja* väljaannete statistikale (AK 3/78:22) on vajalik. Juubeli väljaotsimiseks ei olnud see mõeldud, kuid üks juubel – õige suur ja nimelt sada aastat – kargab sealt ometigi silma: *Kalevipoja* 3. trükk ilmus 1875, trükiarvuga 2000 eksemplari; 1975. aasta väljaannet trükiti 40 000 eksemplari, pealegi veel ilusas trükis ja kaunilt kujundatuna.

Kui trükiarv nii väga kindlasti võrduks lugejate arvuga, siis oleks kõik korras ja meie aulikud vanavanemad oma paarituhandlise tiraažiga oleks üks hale lugu. Paraku on *Kalevipoja* 2. ja 3. trüki levikust nii palju teada (nagu näiteks ka ajalehtede *Postimees* ja *Sakala* levikust), et neid telliti ja osteti tihti küla peale ja isegi mitme küla peale ühiselt.

Ajad olid teised ja olud olid teised – ja aja mõiste samuti. Mis meie aja kvantitatiivses mõõdus omab aegluse mõiste, tollases aja liikumises tähendas kvalitatiivselt siiski palju kiiremat kui seda nüüd arvata võib. Kas või nii, et on säilinud käsitsi kirjutatud *Kalevipoja* eksemplare 1860. ja 1870. aasta-

test. Muidugi esines sellist käsitsi kopeerimist vähe, kuid teatud tahet ja tahtesuunda näitavad need õige vähesedki.

Eelkõige seda, et ümberkirjutaja arvates ajakulu (koos töö ja vaevaga) oli väike, kuigi see vägagi palju aega võttis, ning et kasu oli mitte ainult suur, vaid ka jääv, lubades kirjasõna alleshoidmist, mille muretsemiseks raha ei jätkunud.

Just see jäävuse mõiste on meie sajanäil otse imelisel kombel kaduma läinud. See ei tähenda seda, et üks või teine aja mõõtmine või ajas elamine oleks tingimatult parem või halvem, vaid ainult seda, et nüüd on teisiti ja et möödaläinud aega on raske mõõta. Sest iga sõna, mida kasutame, õigegi paratamatult omab meieaegse tähenduse ka sel juhul kui sellega möödunud esile tuua tahame. Nii võib tõesti küsida, et miks peaks just eesti tollastelt talupoegadelt ootama, et nad oleksid üleöö muutunud tulihingelisteks rahvuslasteks?

Eesti talumees aastal 1875 poleks sellisest ootuse võimalikkusest (nagu see meie elus nii imelisel kombel avaneb) arugi saanud. Veel suuremaks küsimusemärgiks oleks temale jäänud *Kalevipoeg* kui sümbol! Temale *Kalevipoeg* oli üks ennemuistne jutt, mis temale ka tõelist tähendas. Pealegi oli tema põlvkond veel selle kindla veendumusega, et kiri ei valeta. Oli see kiri siis käsitsi või trükikirjas, valet ja valtskust ei oodanud tollane lugeja sealt mitte. Kes julgeb meie ajal midagi sellist arvata? kõigele lisaks on veel nii, et mitte ainult *Kalevipoeg* ei ilmu meie ajal 40 000-lises trükiarvus, vaid ka palju muud. Meie elu on niisugune.

Kalevipoja lugemine pidada rahvuslikku vaimsust tõstma, mis sedasama tähendab kui tulihingeline rahvuslus. Seega on *Kalevipoja* lugemine üks imerohi kõikide ebarahvuslike hädade vastu. Kuid ka vastupidist on juhtunud, ja seda juba *Noor-Eestist* peale, kui (tollal noor) Tuglas *Kalevipojast* kirjutades soovitas terve loo lihtsalt unustada. Kuid soovitada oli kergem kui läbi viia.

Õieti öelda ei oska meie *Kalevipojast* enam midagi arvata. Ühelt poolt — ja meie suurimaks südamerahuks — on ta saanud teadusliku uurimise objektiks, teiseks on *Kalevipoeg* iluköites

rahvuslik auraamat, ja kolmandaks ... õige noortele *sundlugemine*. *O tempora, o mores!* Mis saja aasta eest vaimustust tõi, saavutab nüüd ainult kurblikult tulpinud ohkamist. Mis kasu sellest viimasest on või olema saab, seda ei oska ära arvatagi.

Kuid tagasi tohutu kiiruse teema juurde. Mis siis meie hulgas levib kasvõi normaalse kiirusega (kuigi ka see on üks küsitav mõiste)? Võtame näitena järgmise sõnapruugi, milline on viimasel ajal laiemat levikut näidanud — ja see on *alaväärsuse kompleks*.

Vaatame lühidalt selle mõiste ajalugu. Tema looja, Viinist pärit dr. Adler, suri a. 1937. Alaväärsuse kompleksi teooria oli ta kümnekond aastat varem juba päevavalgele toonud. Eestis ilmus enne 1939.a. sellest teoriast kui mitte teoseid, siis vähemalt kokkuvõtteid, seletusi, ülevaateid. Võõrsil elavatele eestlastele oli selle mõiste pruuk kättesaadav võõrkeelse kirjanduse kaudu.

Küsimus ei ole selles, kas siin näitena toodud mõiste on õige või vale, hea või halb, kasulik või kasutu — küsimuses on leviku kiirus. Ja see kiirus on hämmastamapanev: ligi pool sajandit! Alles nüüd on see mõiste leidmas laiemat ja üldist kasutamist. Vahepeal aeti alaväärsuse kompleksi alasse kuuluvaid asju järgmiste mõistetega: rahvuslik iseteadvus — saavutused ja kannatused koos seitsmesaja-aastase orjaõoga. Seda nii mööda minnes üteldes, sest millegagi pidi ju vildakaid asju sirgeks ajama.

Küsimuseks jääb, et kui meie vanavanematel läks oma oludes ja ajas *Kalevipoja* 2. trüki ostmiseks ja lugemiseks ligi kümme aastat, ning meil võttis sellist lihtsat asjakest nagu alaväärsuse kompleks neli aastakümnet nuusutada enne kui hammaste vahele julgesime võtta — mida see ütleb? Üks nendest on kiire ja teine on aeglane — aga milline?

Metronom (1967?)
Translations from Estonian into Jazz (1968?)
Ansambl „Collage“ (1971)
Kadriko (1972)

Endel
 Loo

Montréalil maailmanäituselt 1967 jäi näppu venekeelse ümbrisega suveniirplaat *Metronom*, mille tagakaanelt suureks üllatuseks leidsin eesti helilooja Uno Naissoo nime. Lauljaks Heli Lääts. Plaat oli eesti rahvalaulu džässiliku töötluse esitustvustajaks. Nii mulle kui ka paarile kursusele Metsaülikoolis.

Meeldiv on siia lisada, et umbkaudu samaaegselt valmis Rootsisis *Re Mi Records*'i produktina teinegi eestlaste heliplaat samade taotlustega: *Translations from Estonian into Jazz*. Alex Milits & Co. Mõlemad plaadid tagasihoidlikus kuues, mängukiirus 45. Ometi oli siin palju algupärast ja põnevast.

Jällegi samas aastateläheduses – 1966 – loodi Tallinnas ansambel „Collage“, mille liikmed olid enamuses Tallinna Konservatooriumi üliõpilased. Populaarsus saabus peatselt. Raadios, televiisioonis. Esiplaadil – 1971 – viljeldakse esialgu nii rahvalaulu kui ka estraadi- ja džässmuusikat. Õnnestumisi on, aga üldmuljelt jääb Aarne Vahuri juhtimisel töötav ansambel selles salvestuses katsetuslikuks.

Alles järgmisel heliplaadil (*Kadriko*) kogeme, et ansamblil on kujunemas oma nägu. Originaalsem, stiilikindlam ja palju kaas-aegsemas kuues. Kui eelmisel plaadil oli seadeid ka Tõnu ja Uno Naissoo poolt, siis *Kadriko* 15 rahvalaulu on kõik Aarne Vahuri töötluses. Üheksaliikmelist lauluansamblit toetab „Collage“i trio – klaver, kontrabass ja trummid – kuna soolopillidena kuuleme flööti, saksofoni ja viiulit.

Muidugi võib siin nuriseda kasvõi Vahuri teatavasse kolmeosalisse malli langemise kallal – üksiklaulja-instrumentaalne-üksiklaulja. Võib siunata näiteks *Tütär nutab ema* pinnalist töötlust, samastumist ja Tõnu Naissooliku lüürilise oleskelu liigset rõhku. Või jällegi vokaalsest instrumentaalsesse sukeldumise asjatut kiirust. Tõigaks aga jääb, et see ei võta kildugi maha *Kadriko* värskusest, elujõust ega avastamisrõõmust.

Rahvalaulu džässiliku töötlemise põllul on Aarne Vahur lihtsalt hea, „Collage“ nauditav. Väheseid eesti ansambleid, mille salvestuste levitamist rahvusvahelisel turul tuleks tõsiselt kaaluda.

Kui eelpoolnimetatud ansambel Rootsist (Alex Milits & Co) oli instrumentaalne, ja teedrajav Uno Naissoo *Metronom* ainult ühe laululisandiga, siis *Kadriko* võlub meid võimekate eeslauljate ja vokaalrühma kõrval kahe autentse leelotajaga: M. Sepp (sünniaastaks 1863) laulus *Kiik tahab kindaid*, ja A. Köster (1899) laulus *Uni, tule silma peale*. See on nauding omaette.

Nimipala – *Kadrilaul* või *Kadriko* – kaasarebiv-nakatav rütm, tempovaheldus ja eeslaulja-ansambli lauluuljus köidab meid algusest lõpuni (tuletab meelde Kanada ansamblit „Barde“). Juba see laul üksi tasub plaadi hankevaeva!

Tüseda töötlushaigega *Venna sõjalugu* toob meile trummide ja mees-häälte tüminas hea lahingumeeleolu, paneb skandeerivat ütlemist ihalema, rõhub verre sõdalase ränga sammu. Modulatsioonidega lõputõus on viimseni kõitev – aga milleks kellahääled lõpus? Tunduvad täiesti võõrkehana antud kontseptis.

Millal saame sinna maale on saavutanud ausa ja tiheda pidutuju, kus „õõtsub õlletoobike“ ja rahvapillilik lustakus lööb tirelit üksiklaulja loomuliku sekkumisega. Aga milleks lõpus see asjatu ja õllevaene „jäh“? Kodumaine tavasõna? Jällegi mõistatus.

Siin on palju muudki südantröömustavat. Värske ja pingsa tihedusega *Miks sa mulle ei tulnud*, vastulaulmises töödeldud *Mardi-laulu* kütkestav teorõõm ja koduselt igavikuline *Kutse õitsile*.

„Collage“ on saavutanud sihi: heliplaat *Kadriko* kõneleb küpsusele lähenemisest. Annab kaasaegsele kuulajale rahvalaulu tarvis uue dimensiooni.

Ümbrise kujundus aja- ja asjakohane, esikaane värvikuses rõõmus. Kahju inglise keele kohmakusest. Tore oleks ka teada esinejate eesnimesid – ja miks puudub plaadil valmistamisaasta?

Jaah? Estoonia — smool? Nõu!!! Niks smool, Estoonia oolso Junaitid Steits! Juu-juu! Tiar aar nott uann neissen, patt, noh kurat, ei tule meelde — noh, meni neissen, tead! Vor ekskrem-pel: võru neissen, tartuensid ja mulgid änd setu-neissen. Setud uer, no kurat, tiidigare rassakad, patt estoonian influentsa meid neist estoonian piipli. Juu-juu! Estoonia voos oolso õ melting pott, ära räägi kedagi. Ets pikoos estoonian längvits är en veri, noh, biutivullingi längvits. Jassoo? Niks anderständ? Uans tiar voos öö, noh, võistlus ohv te längvitsis, et uits is te mõust piutivulli. Tenn estoonian längvits har gekriigt sekond preis, fööst voos Itaalia.

Pass mal auf, hõör poo nüü, ai sei samm estoonian võrts: kõik taevas oli lilla, üks setu oma valgega läks üle Kivisilla. Noh, vuott? Mjuusika, jääkel! Vas miin? Nõu, ai kãnt transleit, pikoos joor längvits haar inte sats naiss võrts.

Änd auer göörls aar oolso veri puttivuligli, tead. Juu-juu, tei aar ool kviins ohv te budifulli. Oi, juu mast sii auer göörls! No kurat... Vah? Uott *kurat* miin? Jaa, veet düü: kurat is en estoonian neissonal gõust, õ veri guut gõust, tead. Uenn, vor ekstempel, sampodi hääv öö tihvikalt vөөk, tenn hii kool „Kur-rat!“ oor „Kuradi kurat!“ oor „Tuline kurat!“ änd tenn tätt guut gõust kommt tu help him änd dihvikalt vөөk is tenn paugu-pealt klaart.

Patt ai maiself titt not vөөk. Uhai? Ai voos ärra. Juu-juu! Ai häd öö veri laarts mõisa, tätt is... tätt is — nõu, niks varm, patt, sa kurat, noh, sa kurat — ai voos õ rits lãndlord okk behöövde inte alls duu vөөk maiself, vor mai pippel ditt. Ai äd nott auto, pikoos pai uns auto iss veri prostoi, sest evripodi hääs auto. Ai häd naiss horsid, voor horssi, änd ai muudkui draiv tõllas. Duu juu anderständ vas iss sõit neljahobuse tõllaga? Mis on sinu auto selle kõrval, va haisev käru! Jah, ai voos noobel härra, patt nau ai mast vөөk hiir bläkk vөрk, sa kurat küll...

Nau ai vont tu aask, ääv ju hiir õ krepka vopski kah? Niks anderständ? Noh, ä strong drink uits meik tätt män beginn tu sing änd mürtsu tegema. Ju sii, auer pippel is õ nord pippel uit kõuld plaat. Ui mast drink oolveis õ littel, noh, vi seier õ liiter strong vein, patt vähemalt vihvti digrii, nii et...

Õ maager vein is patt, nordiš pippel mast häv kohe piiritus, tenn tei viil vell. Pai uns alkohoolik drink iss nott sinn, patt öö remedi, tead. Juu-juu, pikoos in auer kantri tiar aar meni tisiisis, sats äs gripp änd nohu änd külmetus. Õunli alkohoolik drink help ögenst dessa tisiisis. Huu nott drink tätt gõus öörli intu kraav... intu graabe... intu greiv. Juu-juu, ui mast drink, ai oksoo vill hiir drink änd mats drink, annars ai gõu oolso intu kraav... intu greiv, änd tenn juu ääv niks moor arbetare.

Nau ai hõup juu ääv öö klaar pilt huu ai ämm änd hau juu mast triit mii uenn ai samtains beginn tu drink. Tätt is mai remedi, remember tätt.

Guut nait, ai gõu tu rest. Uer is mai säng? Nekst iivning jälle!

=====

Saksa keelest:

nix (rahvap.) = *nichts*
hat gekriegt = sai
Preis = auhind
paß mal auf = pane tähele
bei uns = meil
mager = lahja
Grab = haud
Graben = kraav
was = mis
kommt = tuleb

Rootsi keelest:

tidigare = varemalt
jaså = ah nii!
har = (saksa) *hat*
hör på nu = kuula nüüd!
djåkel, jåkel = kurat
vet du = (kas) tead
klart = tehtud! valmis!
dessa = need
är = on

och behövde inte alls =
 mul polnud üldse vaja
också = ka, samuti
annars = muidu
arbetare = tööline (= -sed!)
vi säger = (me) ütleme
juu-juu = jajaa!

Vene keelest:

prostoi = liht(laba)ne
krepkij = kõva; kange

Toimetuse küsimus:

Kes on selle pala autor? Pedro Krusten, kelle nime all see on toodud Henno Jänese koostatud *Sõnajalgades*, ei tunnista omaks!

Tõnu [sic!] Parming and Elmar Järvesoo, eds., *A Case Study of a Soviet Republic: The Estonian SSR*. Boulder: Westview Press, 1978:432. Kt. \$24.-

Toivo
Raun

Vaadeldav teos on laiahaardeline ja sisukas artiklite kogumik Nõukogude Eestist. Peale Edward Allworthi eessõna ja toimetajate sissejuhatuse on raamatus järgmised peatükid: demograafia (Tõnu Parming), rahvuslus, kollaboratsioon ja uusvasaklus (Rein Taagepera), Eestimaa kompartei (Jaan Pennar), majandus (Elmar Järvesoo), riigi ja kirikute suhted (Vello Salo), kehakasvatus ja sport (Reet Nurmberg-Howell), kirjandus (George Kurman), draama ja teater (Mardi Valgemäe), etnograafia (Gustav Ränk), kõrgem haridus ja teadus (Teodor Künnapas ja Elmar Järvesoo), loodusteadused (Heino Susi), arvutid ja nende rakendamine (Rein Türn), astronoomia (Valdar Oinas).

Lähenemisviiside mitmekesisus on paratamatu, kui ühes raamatus esineb tervelt kolmteist autorit. Siin siiski ilmneb küllaltki ühendav teema – Eesti katsetamiskeskusena Liidus. Toome sellest mõned näited. Kõrge tööviljakuse tõttu kolhoosides ja sovhoosides on Eestist välja kujunenud uute põllumajanduslike tehnikate laboratoorium. Samuti loob edasijõudnud tehnoloogiline tase eeldusi eksperimenteerimiseks arvutite rakendamisel. Kultuuri alal on Eesti vahendajaks Lääne kunsti ja kirjanduse ja nõuk. sotsialistliku realismi vahel. Nii näitab Valgemäe, et Brecht ja Beckett on N. Liidus kõige laiemalt tuntud just Eestis ja et eesti näitekirjanikud on sooritanud huvitavaid katsetusi absurdteatris. Niisiis: majanduslikult enimarenenud ja võib-olla kõige läänelisema alana mängib väike Eesti ebaproportsionaalselt suurt osa N. Liidu avalikus elus.

Üksikuid artikleid vaadeldes (kõiki ei saa siin käsitleda) paistavad eriti silma Kurmani ja Valgemäe omad. Mõlemad on ladusalt ja huvitavalt kirjutatud ning periodiseerivad Nõukogude ajastut veenvalt kirjanduse ja teatri alal. Parmingu statistiline analüüs täpsustab eesti rahva demograafilisi kaotusi Stalini perioodil ja samaaegse (ning ikka kestva) immigratsiooni voolu. Autori arvates eestlaste osatähtsus Eestis võib langeda 60%-le käesoleva dekaadi lõpuks ja 50%-le a. 1990. Järvesoo kirjutis selgitab kuivõrd Eesti on integreeritud N. Liidu koosseisu, ja see on protsess, mis järjest süveneb. On tähelepanuväärne, et autorite seas valitseb üldiselt

sama arvamus sõjajärgse tööstusliku tõusu suhtes: see toimus põhiliselt majanduslikel kaalutlusel, seega mitte otseselt venestamise huvides. Kui Taagepera märgib, et Eesti on *üle-industrialiseeritud*, väidavad Parming ja Järvesoo et ei tohiks alahinnata tööstustõusu positiivseid jagajärgi, nagu kapitali sissevoolu ja uusi turustamisvõimalusi. Poliitika alal on huvitav märkida, et praegune juhtkond, milles ikka valitsevad Venemaa eestlased, on aja jooksul järjest rohkem *eestistunud*. On vist enam kui sümbolne, et Käbina eesnimi on nüüd Ivani asemel Johannes. Nagu Pennar näitab, lähtuvad N. Eesti partei ja valitsuse juhid küllaltki palju kohalikest huvidest. Taagepera vaatleb nn. teisitimõtlejate mõju ja leiab, et osalt nende tõttu on rahvuslik kultuur ja iseteadvus Eestis tugevam kui kümne aasta eest. Teadusi käsitlevatest artiklitest on kõige rohkem õnnestunud Tärni kirjutis raalidest. Andes selgelt ja piisavalt tagapõhja mitte-spetsialistidest lugejatele, võrdleb autor Eesti saavutusi N. Liidu ja maailma mastaabis.

Artiklite üldine teaduslik tase on küllaltki kõrge, kuigi on palju erinevusi. Mõnes peatükis aga võiks dokumentatsioon rikkalikum olla. Teemade mitmekülgsusest hoolimata tundub, et mõned olulised punktid on kahe silma vahele jäänud. Kuigi mineviku tähtsust on vahetevahel rõhutatud, puudub raamatus küllaldane ajalooline perspektiiv. Näiteks väidetakse, et Tartu Ülikool on olnud ajalooliselt tähtis uurimiskeskus, aga ei mainita, et eestlaste osa selle õppejõudude hulgas oli minimaalne enne iseseisvust. Ei leia käsitlemist ka sellised teemad nagu kunst ja muusika, alg- ja keskharidus ja ühiskonna struktuur. Salo ja Nurmberg-Howelli kirjutistele oleks võinud lisada peatüki massiorganisatsioonidest nagu Komsomol, *ALMAVÜ**, jt. Püüdes rõhutada Eesti tähtsust N. Liidus koguteose toimetajad ehk ülehindavad tema ainulaadsust ja edasijõudmist. Läti näiteks on umbes samasugusel arengutasemel. Väited, et Eesti oli kõrgeima haridustasemega maid maailmas juba 1920. aastail või et Eestis leidub erakordselt palju teaduslikku annet (*an extraordinary amount of native scientific talent*) tunduvad liialdatuna.

Pisematesse detailidesse minnes on häiriv, et toimetajad nimetavad Eesti elatustaset kõige kõrgemaks N. Liidus, kui üks kaasautor (Taagepera) selgelt väidab, et Eesti on hoopis teisel

*Armee, Lennu- ja Mereväe Abistamise Vabatahtlik Ühing

kohal Läti järel. Ometi peaks elustandardi mõiste olema küllaltki täpsustatav, nii et autoritel võiks olla ühine seisukoht. Igal juhul, kui erinevaid mõõdupuid on kasutatud, peaksid nad selgelt artiklites esinema. On samuti häiriv, et allikate tsiteerimisel puudub ühtlust. Transliteratsioon vene keelest on mitmepalgeline ja venekeelsete pealkirjade tõlkimine inglise keelde ei ole järjekindel. Peale selle võib sama raamat olla tsiteeritud mitmes eri vormis eri autoritel, näit. *Nõukogude Eesti. Entsüklopeediiline teatmeteos*. Samuti on kahju, et raamatus ei ole leitud ruumi registrile.

Puudustest hoolimata on üldmulje teosest vägagi positiivne. On tähelepanuväärne, et läänemaailmas asuvad autorid vaatlevad N. Liitu haruldasest perspektiivist (kohalikust ja mitte tsentralistlikust), andes üksikasjaliku pildi ühest liiduvabariigist. Võib täielikult nõustuda toimetajate seisukohaga, et üksikute liiduvabariikide uurimine on kogu N. Liidu tundmise tähtsaks eelduseks.

KAS JUUTIDE KUNINGAS VÕI JUMAL?

Aarand Roos, *Juutide Kuningas Tallinnas*
 Maarjamaa taskuraamat 14
 Rooma 1978:92, \$ 6.-

Fanny
 Sivers

Eesti kirjandus on üllatavalt vaene kristlike teemade poolest, kuigi vähesed meie sulemeistritest sooviksid endale pagana nime. Juba sel põhjusel võib tervitada Aarand Roosi äsjailmunud raamatukest, mis jutustab ja küsib ja kutsub järele uurima meie rahva ja Jumala vahekorda.

Keegi, kelle elu on kasvanud kristlikul pinnal, loeb sellist raamatut muidugi teisiti kui kõrvalseisja, muu-uskuja või koguni vastane. Sellepärast andku autor ja lugejaskond andeks, kui ma seekord kõik kirjanduslikud ja keelelised kriteeriumid paberikorvi viskan ja ainult *põhja* vaatan...

Ja mis on põhjas?

Kõigepealt tunnistus, et ristiusk on sügavalt optimistlik, ja et pagulustki ei saa vaadata kui paljast õnnetust, kuna sellestki võib midagi hoopis head välja vormida. Kõige sügavamad leheküljed on selles suhtes viimased, ja et autorile mitte ülekohtu teha, peaks lugeja nendest peale hakkama.

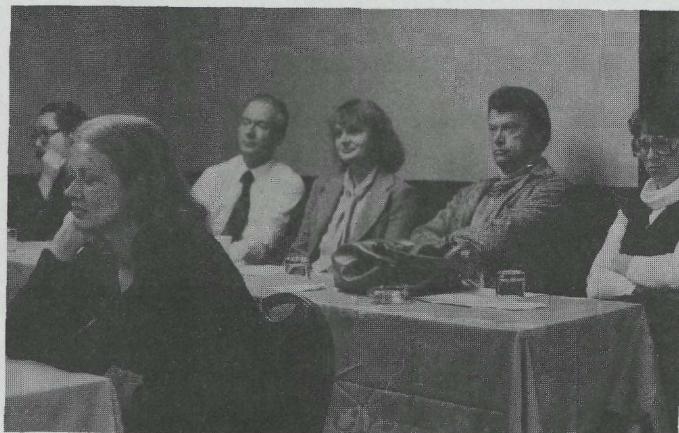
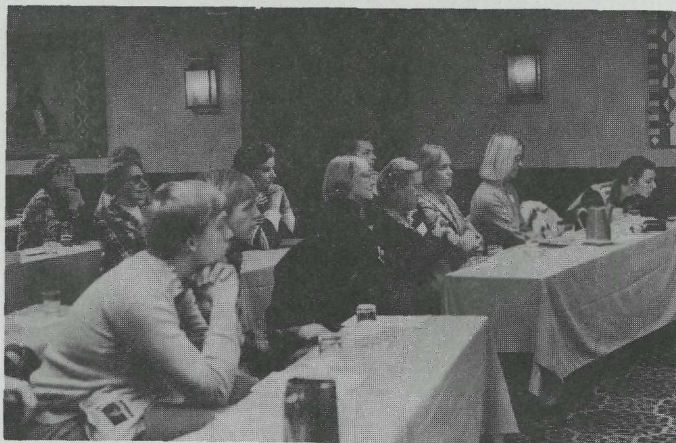
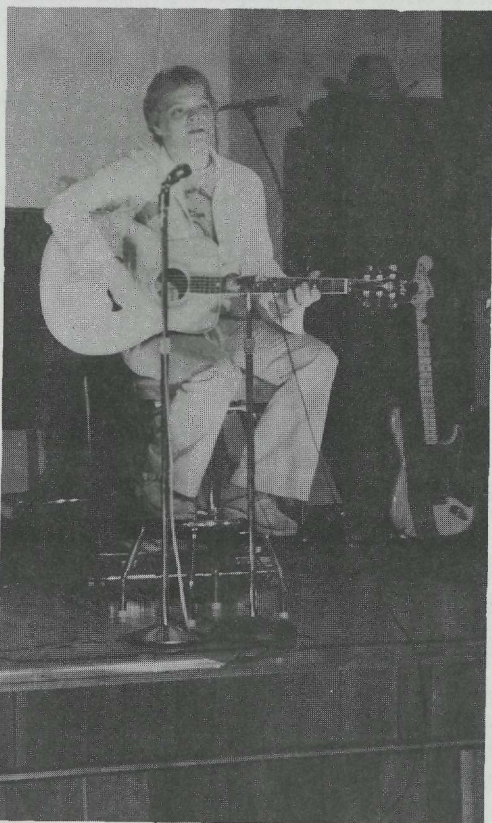
Harilikult algab aga õige lugemine ikka algusest ja esimeste peatükkide kohati loriloo toon meenutab prantsuse pamfletiste, kelle uskumatus on ammu päevselge, nii et lugeja võib mõnegi lause otsa komistades küsida, kas ta pole mitte sattunud kavalalt keerutatud usuvastase jutulõnga peale. Kui ta ise seisab väljaspool kristlikku traditsiooni, siis ta arvatavasti ei märkagi, et Jeesus pole *kangelane* nagu Kalevipoeg, ja ka mitte just *juutide kuningas*, ja et rahvaluule vanasarvikul pole palju ühist Saatanaga.

Pühakiri on muidugi raske raamat ja igaüks leiab sealt seda, mida tal parajasti vaja on. Sellepärast on ka maailmas alati nii palju usulahke. Kuid eriti kardetav on *ümbär* jutustada kirjasõna oma kommentaaridega, nii et alati ei ole selge, kuhu miski väide kõigepealt kuulub. Ka ajalooliste võrdlustega peaks minu arust ettevaatlikumalt ümbär käima, usk ei ole mitte maagia, palvet ei saa pidada loitsude lugemiseks ja jumalik säde südames ei sünni paljast emotsioonist. Metafüüsilise reaalsuse tunnetamine ja Jumala aktsepteerimine ei saa sõltuda ainult meie kõikuvast tundeelust, mida piiravad ja mõjustavad tihtipeale päris välised või tervislikud tingimused. Usk ei ole mitte ainult uskumine (ingl. belief), vaid üle-reaalsete teadmiste kogu ja tahteakt valikus Jumalariigi ja kõikide ilmalikkude *riikide* vahel.

Eesti traditsioonis on kahjuks sisses juurdunud arvamus, et usk on ainult mingi balsam haavatud hingele või narkootikavahend eluraskuste vastu (Lenini *oopium*).

Seda ignorantset seisukohta kinnitavad veel konarlikud piiblitõlked, näiteks too kurikuulus tsitaat Mäejutlusest (Matt. 5, 3), mida kahjuks ka korratakse kõnesolevas raamatus (lk. 84) ja mis juba minu kooliajal tegi ränka hävitustööd ideoloogilisel pinnal: *Õndsad on vaimust vaesed...* „Vaimust vaesed“, s.t. poologarad, päris totakad, nõdrameelsed, need, kel pole aru ega

(Järg lk. 34)

Vello Salo fotoa

Vello
Salo

Äsjastel *KLENK*i XXI sõpruspäevadel tuli jälle kord jutuks üks väliseestlaste peamisi arutlusaineid: kuidas anda noortele osa eesti kultuuripärimusest? Küsimus ei ole lihtne, sest vanem generatsioon kaldub seda tegema „oma moodi“, arvestamata küllaldaselt noortele atraktiivset esitusvormi. Tulemuseks ongi olnud nii mõnegi iseenesest kiiduväärt ürituse nurjaminek: noored lihtsalt ei tule.

KLENK näitab oma kolmandasse aastakümnesse astumisega elujõudu: ta on suutnud kokku tuua küllalt inimesi, et end ise majandada. Pakutava kvaliteet on olnud hea. Näib, et liigagi hea: noorte silmis näib loengukava olevat kaotanud külgetõmbejõu.

Missugused peaksid siis olema niisuguste ürituste ettekanded? Kõige parem: noorte „oma tehtud“. Seda olid — ja hea eduga! — tänavuse mü nooremate osavõtjate „miniloengud“, seda olid ka selle *KLENK*i loengud Eesti kultuurielust (Maarja Krusten, inglise keeles), väliseestlaste teatritegemisest (Urmas Kärner). Sellest vaatevinklist võetuina olid väga head ka „keskmise generatsiooni“ esindajate Ivar Ivaski luule-pärastlõuna ja Taavo Virkhausi vestlus nüüdis-Eesti muusikaelust (või hoopis oma reisimuljetest?) Väga kahju, et neile rohkem noori kuulajaid ei saanud: kas mitte loengute üldiselt „kehva maine“ tõttu? On ju suurem osa neist pahatihti olnud selleski mõtte kõrgel tasemel, et nõuavad kuulajalt väga head keeleoskust ja muidki eelteadmisi.

Traditsiooniliselt on noortele püütud pakkuda ka „seltskondlikku osa“. Selles ei ole *KLENK* mingi erand. Tänavu oli väga hea Ingemar Korjuse ja Tõnu Kalami tiiptasemeline kontsert, mis suutis luua vaimustust ja uhkust meie kunstist. Head olid omas sektoris ka Urmas Kärneri omaloomingu-laulud ja ühisettekanded Ell Taburiga.

Katsugem kokku võtta: loengute osas tuleks vanema ja keskmise generatsiooni esindajail mõtelda niisugusele ettekande vormile, mis ei jääks noortele uduseks ning suudaks neid panna küsimusi esitama. Kunagi ei tohiks aga puududa lektorid kõige noorematest aastakäikudest. „Seltskondlik osa“ on võibolla veelgi tähtsam. Miks mitte rahvatantsu-õhtu kõigile (kus õpetatakse kätte paar lihtsamat rahvatantsu), mis tuli ettepanekuna ühe noorema osavõtja suust? Kuid ei tuleks tagasi kohkuda ka noorte „omatehtud“ lavatükkide eest (kas või jällegi mini-formaadis etteasted), nagu neid on edukalt improviseeritud mü-s. Noorte eneste ettekanded oleksid muide ka parimaks reklaamiks, mis tõmbaksid kaasa nende sõpru vaatama-imetlema. Head edu siis eesti ürituste kavandamisele tulevikus!

kooliharidust. Teised, need *vaimust rikkad*, kes saavad kõigest aru, ja teavad kõik — ka seda, et Jumalat ei ole — ja löövad elus igati läbi, neil pole ju Jeesuse õpetust vaja...

Nii seletati meile koolipingis ja haritud ringkondades. Keegi ei tulnud mõttele, et eestikeelses tekstis on midagi viltu. Kreekakeelse originaalis seisab *οἱ πτωχοὶ τοῦ πνεύματος*, mida Uku Masing tõlgib *vaimult vaesed* (nn. „Looduse“ *Suures Piiblis*, vrd. meie *ta on loomult tasane*), üle maailma kasutatav Revised Standard Version (1946) samas mõttes: *the poor in spirit*, „vaimus vaesed“, s.t. võimelised mõistma, et kõik see mis meil on, ei tule meie käest, ei raha ega taip, ka mitte siis kui me visalt ja ausalt tööd teeme ja ühiskondlike väärtuste redelil kõrgele ronime. Aitab ühest väikesest õnnetusest ja kõik saavutused lähevad uppi. Ja lõppude lõpuks, surma ees, oleme kõik ühesugused vaesed. Selle meie kõigi põhilise vaesuse äratundmine on suur asi, mis avab hoopis uue pilgu maailmale ja selle askeldustele.

Kuid tuleme tagasi pealkirja juurde. Juutide kuningas... Kord küsis Jeesus jüngritelt, kelleks inimesed teda peavad ja vastu-seid tuli üsna mitmesuguseid. Ainult Peetrus kostis, et tema meister oli *elava Jumala poeg*.

Tiitel *juutide kuningas* ilmus ristitahvlile Jeesuse vaenlaste süüdistuse pärast (Luuk. 23,2), seat nad teadsid, et see tooks rooma seaduse järgi surmanuhtluse Jeesusele, keda nad vihkasid. Selle *pagan* Pilatuse kirjutatud tiitli kordamine peaaegu igal leheküljel jätab mulje, et Jeesus ongi peamiselt ajalooline kuju. Lk. 82 kinnitab autor küll et *tema on ainus sidemees taeva ja maa vahel*, aga kas ta on vaatamata oma inimeseks saamisele Jumal, see Kolmainsa Jumala Teine Isik, kes seisab väljapool aega ja ruumi ja kes lõi maa ning taeva?

Kui ta seda on, ja kui see oleks päris selge — kuid kas nii suur müsteerium saab üldse selge olla? — siis ei oleks enam vaja küsida, ka ja kuidas Jumal Tallinnas või mujal käis. Tema ON. Kõikjal. Alati. Ka Läänemere rannal, mille osa kosmilises draamas ei ole võibolla väike.

Kuid siis oleks võibolla ka see huvitav ja originaalne raamatuke kirjutamata jäänud...

Pealkirja all *Vene natsionalism kasvamas* avaldas *The New York Times* 12. novembril kolmveerand-leheküljelise artikli oma Moskva-kirjasaatja David K. Shipleri sulest.

Ameerika lugejaile kirjutav autor arvab, et venelased otsivad praegu intensiivselt oma „juuri“ ja rahvuslikku identiteeti võrreldavalt USA eri rahvusgruppidega. Venelaste hulgas olevat laialt levinud arvamine, et marksistlikku internatsionalismi nõudval kommunistlikul perioodil olevat just vene rahvus kaotanud oma kultuuripärimusest rohkem kui N.Liidu vähemusrahvused.

Rahvusluse tõus venelaste hulgas avaldub Shipleri tähelepanekuil õige mitmekesistes vormides, kuid ei ole veel kindlamat üldist suunda võtnud. Paljude puhul väljendub see möödunud sajandite vene kultuuri ülistamises, patriarhaalse elu ihalemises kunagise talupoja stiilis, liitumises „Püha Venemaa“ kirikuga ja ka kõige läänelise – paljud paigutavad siia peale demokraatia, naisõigusluse ja tehnoloogia ka Marxi õpetuse, kes polnud ju venelane – eitamises, kuna vene rahvas oleks õnnelikum ilma nende, temale põhiliselt võõraste elementideta.

Tüüpilisena mainib Shipler vahejuhtumit ühel tuhandepäisel Kirjanike Liidu Moskva-koosolekul 1. a. detsembris. Gorki-Instituudi abiesimees Pjotr Palevski iseenesest mitte-natsionalistlik kõne vene klassikute lavalise loomingu moderniseerimise vastu kutsus seal esile selgesti antisemiitliku sõnavahetuse. Sellest saanud Shipleri andmeil alguse äge dispuut Moskva intelligentias, mille tagajärjena ametvõimud astunud mõningaid samme konservatiivsete vene natsionalistide soovitud suunas.

Üheks mainit sõnasõja nähtavaks tulemuseks peab Shipler Tšaikovski *Padaemanda* moderniseerit lavastuse kavast kustutamist kultuuriministeriumi poolt. Seda tüüpi lavastusi olevat juba ammu enne vastavat artiklit *Pravdas* nimetatud klassilise vene kultuuripärimuse labastamiseks ja isegi purustamiseks.

Shipler toob hulga nimesid, muuhulgas ka maaliija Ilja Glasunovi oma, kelle poolt moodustatud grupp on loetlenud ümarguselt 500 vanema arhitektuuri mälestusmärki, mis on põhjendamatult lammutatud Moskvast aastatel 1935–41. Glasunovi gruppi konsulteeritavat nüüd ametlikult poolt enne uusi lammutamisi.

Mida tähendab see liikumine N.Liidu vähemusrahvustele? Ühe tüüpilise häälena tsiteerib Shipler endist komsomili-sekretäri ja praegust Vene kiriku liiget Gennadi Šimanovit. See soovib, et venelased koonduksid Venemaale, eestlased Eestisse, gruuslased Gruusiasse jne. — ja et ka juutidele antaks omaette territoorium. Kuid on ka teisi arvamisi. Nii usuvad paljud vene töölised, et N.Liidu vähemusrahvused (nimeliselt ka eestlased ja lätlased) elavad jõukamini kui enamusrahvus venelased.

Shipler rõhutab, et tegemist on tõsiseltvõetava ja ulatusliku liikumisega, mis haarab praeguse vene ühiskonna kõiki kihte. Artikli lõpus tsiteerib ta vene rahvuslast Leonid Borodin'it, toonitamaks temagi sõnadega, et liikumise tagajärgi on praegu raske ette näha.

Mis eestlastesse ja teistesse N.Liidu vähemusrahvustesse puutub, on selge, et vene rahvusliku liikumise edasiarenemine — ükskõik mis suunas see ka ei toimuks — võib neile vägagi olulisi muudatusi tuua.

TEATEID

KLENK 78

Kesk-Lääne Eesti Noorte Koondise XXI sõpruspäevad toimusid 23. - 26. nov. Chicago Eesti Majas hea osavõtuga.

Loengud: *Eesti saatuse peegeldusi Alveri ja Kaplinski luules* (Ivar Ivask); *1917. a. sündmused Eestis* (Olavi Arens); *Tänapäeva Eesti muusikast* (Taavo Virkhaus; Jaan Koha 2. sümfoonia kuulamisega); *Kristian Jaak Peterson* (Vello Sermat); *Villem Reimani osa eesti kultuuriloo* (Arthur Võõbus); *Kultuurielust iseseisvas Eestis* (Maarja Krusten, inglise k.); *Kogu maailm on näitelavaks* (Välis-Eesti teatreist, poole tunnise filmiga oma lavastusest *Vargamäe*, Urmas Kärner); *Luule-pärastlõuna* (Ivar Ivask).

Bass-bariton Ingemar Korjuse (klaveril Tõnu Kalam) kontsert; sõpruspidu meeleolumuusikaga Ell Taburilt ja Urmas Kärnerilt; noorte disco-õhtu.

Toim.
saadetud

Eesti Filatelist. The Estonian Philatelist. Der Estrnische Philatelist. Nr. 22 - 23, 1978:208. Rkr. 40, mujal vastavalt rahakursile. Tellida: H.Kröndström, Sofielundsplan 40/I, S - 122 31 Enskede, vôi: R.Hämar, 31 Addison Terr., Old Tappan, N.J., USA.

Arved Viirlaid, *Käsikäes*. Viies kogu luuletusi. EKKO, Lund 1978, 98 lk. Br. rkr. 28.50, \$ 6.-

August Mälk, *Projekt Victoria*. Kuus lugu tuntu ja tundmatu vahemailt. EKKO, Lund 1978:240. Kt. rkr. 49, \$ 10.50.

Malle Pähn Ketel, *Armastus ei iial kustu*. Autor, Chicago 1974, 24 lk., \$ 2.-

Tunne Eestit. Esimene leht viiest: Hiiu- ja Saaremaa. Välis-Eesti ja EMP, Stockholm 1978. Rkr. 35, \$ 10.-

Auraamatu andmete kogu, millest koostatakse AURAAMAT kõigile eestlasile, kes langesid Teises Maailmasõjas vôi järelaastail kommunistide vastu vôi deldes, kes kommunistide poolt mõrvati, kes hukkusid kommunistide poolt arreteeritult, surmalaagreisse küüditatult vôi Eestist põgenemisel. Andmed kogunud ja korras-
tanud Eesti Ohvitseride Keskkogu P.-Am. Ühendriikides juhatus, Eesti Maja, New York, 1978:440. Xeroxpaljund kõva kaantega kiirkõitjas, \$ 7.- [Sisaldab andmeid ca. 9 000 isiku kohta. Originaal ilmub a. 1969 ajalehes *Võitleja*, siiani kokku 504 lk.]

Raamatu-
riiul

R.Kleis, J.Silvet, E.Vääri, *Võõrsõnade leksikon*. Teine, parandatud trükk. Tiraaž 40 000. Tallinn 1978, rbl. 3.40.

Mati Hint, *Häälikutest sõnadeni*. Emakeele häälikusüsteem üldkeeleteaduslikul taustal. Tiraaž 6 000. Tallinn 1978, rbl. 1.30.

Kauni emakeele lätteil. Keele ja kirjanduse seminar väliseestlastele Tallinnas 26. juuni - 3. juuli 1977. Koost. J. Mamers. Perioodika, Tallinn 1978:128. Br., 45 kop.

Sõna ja nimi. Emakeele Seltsi aastaraamat XXIII. 1977:148. Eesti Raamat, Tallinn 1978:148. Kt. 80 kop.

Hando Runnel, *Kodu-käija*. (Valikkogu) E.R., Tallinn 1978:216. Kt. 55 kop.

Rudolf Põldmäe, „Vanemuise“ selts ja teater 1865 - 1880. Tiraaž 2 000. E.R., Tallinn 1978:208.

- Hiiumaast ja hiidlastest*. Koost. H. Toomsalu. Perioodika, Tallinn 1978:76. Tiraaž 10 000. Br., 30 kop.
- H. Talvar, *The Foreign Policy of Estonia 1918 - 1920*. Perioodika, Tallinn 1978:136. Br., 30 kop.
- Juhan Aul, *Zoologia võõrsõnade leksikon*. Valgus, Tallinn 1978:192. Tiraaž 7 000. Kt., rbl. 1.40.
- Tuudur Vettik, *Segakoorilaule*. E.R., Tallinn 1978:184, tiraaž 1 500. Rbl. 1.80. (71 laulu)
- Tiit Randla, *Metsloomi ja linde Eestis*. E.R., Tallinn 1978:64. Tiraaž 20 000, 75 kop.
- Gustav Ernesaks, *Laule naiskoorile*. E.R., Tallinn 1978:112, rbl. 1.10. (36 laulu)
- Mall Hiemäe, *Kodavere pajatused*. Kujunemine ja koht rahvajutu-traditsioonis. E.R., Tallinn 1978:196. Tiraaž 2 000, rbl. 1.10.
- Richard Alekõrs, *Jakob Tamm*. Ühe inimese elu ja töö lugu. E.R., Tallinn 1978:381. Tiraaž 2 000, kt. rbl. 1.10.
- Viiu Härm, *Luuletusi, lugusid ja midagi ka Margareetast*. E.R., Tallinn 1978:192. Tiraaž 5 000, 60 kop.
- Harald Suislep, *Kaksikute tähtkujus*. Luulet 1936 - 1976. E.R., Tallinn 1978:180. Tiraaž 3 000, 85 kop.
- Laule, mänged ja tantse 1-3-aastastele lastele*. Tallinn 1978:88, kt. 30 kop. (klaverinootide ja kitarriduuridega)
- Leelo Tungal, *Mooni avastamine*. E.R., Tallinn 1978:44. Tiraaž 20 000, br. 15 kop. (värsse keskmisele ja vanemale koolieale)
- Keelevoos. 76*. Koost. U. Liivaku ja M. Ollisaar. Valgus, Tallinn 1978:188. Tiraaž 6 000, br. 40 kop. (35 keelekirjutist 33 autorilt)
- Huno Rätsep, *Eesti keele lihtlausete tüübid*. Emakeele Seltsi toimetised nr. 12. Valgus, Tallinn 1978:263. Tiraaž 1 500, rbl. 2.20.